

Tekst

Z greki pochodzą takie słowa, jak teatr, dramat, tragedia, komedia, scena, epizod, muzyka, chór, mim i dialog (a także historia). Po takim wstępie dobrze byłoby wywieść (co czyni wielu badaczy) początki greckiego teatru od prastarych, prymitywnych obrzędów. Rzetelność nakazuje jednak przyznać, że jeśli nawet tak było, nie mamy żadnych dowodów na związek teatru z rytuałem i nic konkretnego o tym nie wiemy. Tragedia i komedia, w historycznym sensie terminu, były najprawdopodobniej wynalazkiem jednej, szczególnej i bynajmniej nie prymitywnej kultury. Powstały na zapotrzebowanie społeczne, by Grecy – uwielbiający współzawodnictwo – mogli rywalizować ze sobą również pod względem prestiżu kulturalnego.

[...] W latach 478–477 Ateny doprowadziły do zorganizowania tzw. Związku Morskiego, złożonego z poszczególnych greckich miast-państw, które miały swój udział w pewnego rodzaju funduszu powierniczym. Wkrótce kontrola nad kasą tego funduszu przypadła Atenom. Dlatego też, mimo kryzysu ekonomicznego, stały się Ateny najważniejszym ośrodkiem Grecji. Miało to ścisły związek z konsekwentnie realizowaną – kosztem ogromnych wysiłków i nakładów pieniężnych – polityką kulturalną. W stosunkowo krótkim czasie powstały wspaniałe świątynie Akropolu i Sunion; rzeźby Fidiasza i malarstwo Polignota; filozofia sofistów, Sokratesa i Platona; historyczne dzieła Herodota i Tukidydesa. W tym właśnie czasie (i w tym społeczeństwie) rozwinął się i wykształcił dramat – jako odrębny gatunek literacki. Dramat osiągnął w V w. p.n.e. doskonałość – niekwestionowaną przez następne 700 lat. A i później nie znalazł on godnego następcy, aż dopiero w epoce Shakespeare’a.

Przede wszystkim Ateńczycy zorganizowali nowe wiosenne obchody ku czci Dionizosa, zwane Wielkimi Dionizjami. Święto powstało z połączenia kilku pomniejszych lokalnych uroczystości z okazji winobrania. Na nowe – państwowo-religijne! – obrzędy przeznaczono rozległy teren u stóp Akropolu, nieco powyżej świątyni Dionizosa, na południowo-zachodnim stoku ateńskiego wzgórza. Dolna część, orchestra, służyła przedstawieniom (orchestra znaczy tyle, co miejsce do tańca), a całą budowlę zwano *theatron* – czyli miejsce gry i jej oglądania zarazem.

Pierwotnie procesjom i pochodom ofiarnym Wielkich Dionizji towarzyszyły konkursy ku czci boga, odbywane przed zgromadzoną publicznością. Greckie „festiwale” składały się z konkursów muzycznych, śpiewawczych i tanecznych, a także zawodów sportowych (np. igrzyska olimpijskie). Tworząc program nowych Dionizji, Ateńczycy zapragnęli wprowadzić niepraktykowane dotąd dyscypliny.

Zrazu była to rywalizacja w dwóch dziedzinach: dytyrambie i tragedii. Dziesięć chórów po 50 mężczyzn i dziesięć po 50 chłopców (co dawało łącznie aż tysiąc wykonawców) walczyło ze sobą, przedstawiając dytyramby, czyli skomplikowane pieśni poświęcone najczęściej Dionizosowi, połączone z tańcem (choreografię realizowano na planie koła). O ile dytyramb był dawną formą poetycko-muzyczną, znacznie starszą niż Dionizje i niepochodzącą z Attyki, o tyle *tragoidia* (tragedia) wydaje się czysto ateńskim wynalazkiem, ściśle związanym z nowo powstałymi obchodami. W dorocznym konkursie mogło brać udział tylko trzech pisarzy, z których każdy prezentował po trzy tragedie. Niebawem do tej grupy dołączył kończący widowisko dramat satyrowy [...].

Tragoidia to dosłownie pieśń kozła (*tragos* – kozioł, *ode* – pieśń), ale nikt do dziś przekonująco nie udowodnił, o co w tej zbitce chodziło. [...] Musimy pamiętać, że istniała już podziwiana wówczas poezja epicka ze swymi arcydziełami: *Iliadą* i *Odyseją*. Tragedia czerpała z tej samej skarbnicy mitów opowiadających o odległej heroicznej przeszłości, o wspaniałych rodach i wojnach. Szczególnym powodzeniem cieszyły się historie związane z Tebami i opisy wojny trojańskiej. Rapsodowie, recytujący poematy epickie, potrafili oczarować słuchaczy, wywołując zarazem najsilniejsze emocje – strach, współczucie i żal. Tragedia podążała tym samym szlakiem, podkreślając emocjonalne aspekty opowiadanej historii. Mówiła o cierpieniu, umiarności, nieuchronności losu, odpowiedzialności, winie, zemście, odkrywaniu tajemnicy, uleganiu słabości, gniewie, oszustwie, wytrwałości i trudnościach w rozpoznaniu tego, co boskie. [...]

Tragedia w żaden sposób nie zakładała narodzin komedii, za to komedia – a przynajmniej ateńska *komoedia* (*komos* – wesoły orszak, *ode* – pieśń) – z pewnością wyrosła z tego samego pnia co tragedia i wykazuje znaczną świadomość pokrewieństwa ze szlachetną starszą siostrą. Według przekazów, komedia została włączona do programu Wielkich Dionizji w 486 p.n.e. [...] Wyróżnikiem maski komicznej – obojętnie: męskiej czy żeńskiej – była jej brzydota, jakby powtórzenie w konwulsyjnym grymasie hieratycznych rysów maski tragicznej. Ciało zniekształcano podobnie: aktorzy mieli wypchane brzuchy i zadki [...]. Popularny był nurt komedii żerujący w obyczajowo wulgarny sposób na ogólnie znanych mitach, pozbawianych wzniosłości i bohaterstwa. [...] Wspólnoty ateńskiej komedii i tragedii dowodzi m.in. fakt, że najlepiej potrafiły się definiować przez wzajemne zaprzeczenie.

Oliver Taplin, *Teatr grecki*, [w:] *Historia teatru*, pod red. Johna Russella Browna, Warszawa 2007, s. 13–37.

Narodziny teatru

.....
imię i nazwisko

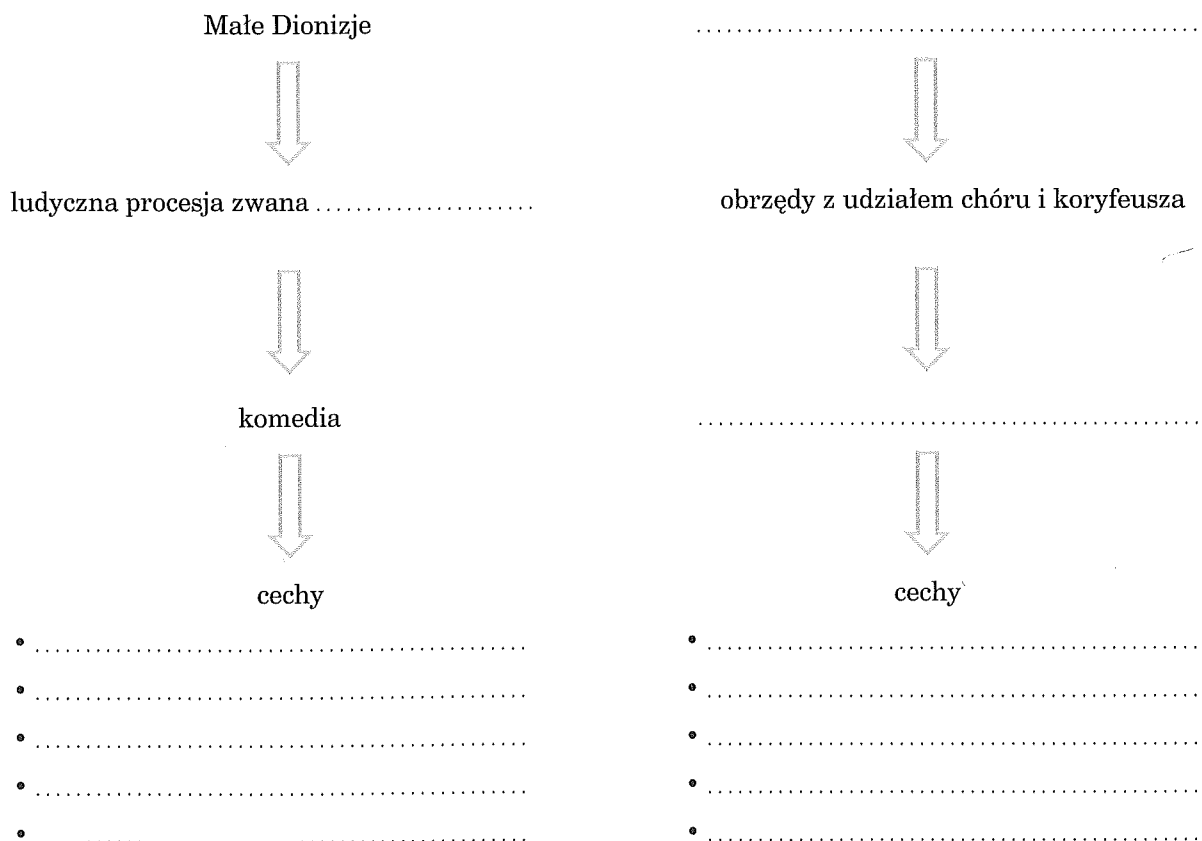
.....
data

.....
klasa

1 Uzupełnij tekst.

Teatr starożytny ukształtował się w w VI w. p.n.e. Jego korzenie wywodzą się z kultu boga Święta ku czci boga winnej latorośli obchodzono na wsi – były to Małe, i w mieście – Wielkie Procesjom towarzyszyły pieśni przekazywane z pokolenia na pokolenie zwane, które z czasem poeci dostosowali do potrzeb widowiska. Z pieśni tych wykształcił się dialog chóru z jego przewodnikiem – Po wprowadzeniu pierwszego powstała potrzeba bogatszej scenografii i wyraźnego oddzielenia sceny od widowni. Narodzinom teatru sprzyjała także tradycja organizowania konkursów literackich, tzw. W V w. p.n.e. Wielkie Dionizje stały się powszechnymi festiwalami ludowymi, które trwały dni. Pierwszy dzień poświęcano czynnościom kultowym, następne zaś zawodom dytyrambicznym, turniejom komedii i rywalizacji

2 Wpisz brakujące informacje do diagramu ilustrującego przekształcanie się obrzędów religijnych w teatr.

3 Wyjaśnij pojęcia.

katharsis –

.....

tragedia –

.....

komedia –

.....

4 Uzupełnij tabelę.

Część kompozycyjna tragedii	Opis
prolog	
parodos	
	występy chóru rozdzielające epejsodia
epejsodia	starożytne odpowiedniki aktów zawierające partie dialogowe i monologowe aktorów
	pieśń wychodzącego chóru kończąca przedstawienie

5 Omów rolę chóru w teatrze greckim.

.....

.....

.....

.....

6 Wymień i zdefiniuj trzy jednostki tragedii greckiej.

•

.....

•

.....

•

.....

7 a) Opisz wygląd aktorów w teatrze greckim. Wykorzystaj w opisie wymienione elementy stroju aktora.
onkos, maska, koturny, syrma

.....

.....

.....

b) Jakie prawa miały kobiety w teatrze greckim?

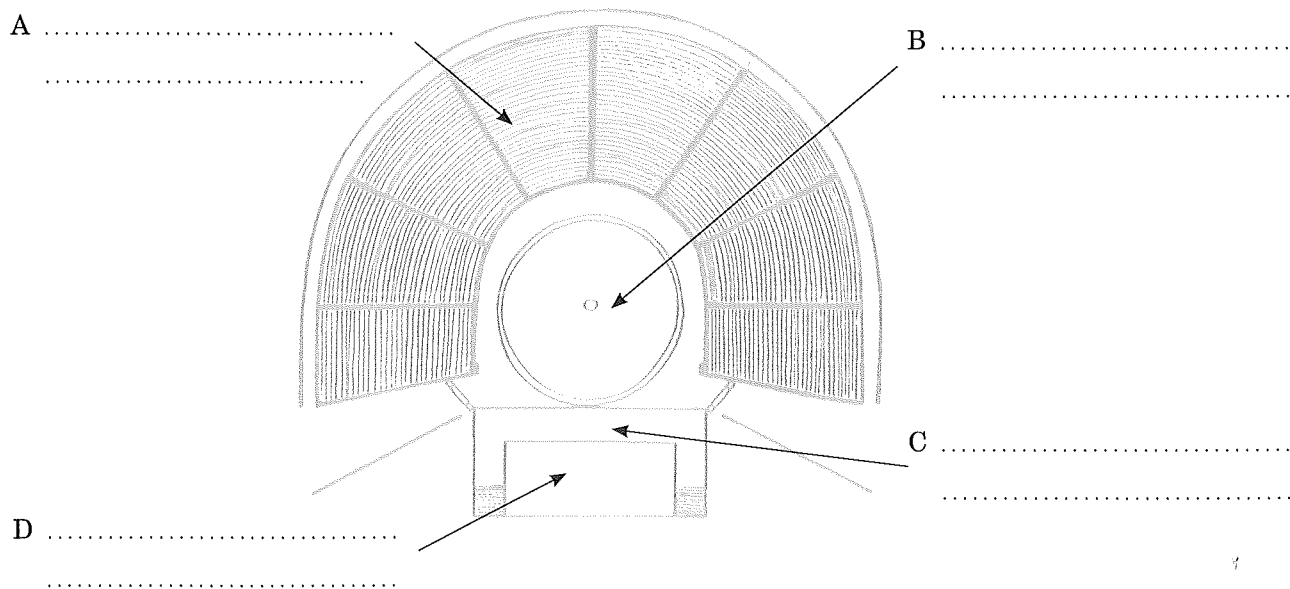
.....

.....

c) Ilu aktorów mogło występować na scenie jednocześnie?

.....

8 Nazwij i zdefiniuj miejsca zaznaczone na schemacie teatru greckiego.

9 Podaj łacińskie wyrażenie, które pochodzi od efektu specjalnego stosowanego w teatrze greckim. Wyjaśnij, na czym polegał ten efekt i co oznacza to określenie w kompozycji dzieła.

.....

.....

.....

.....

10 Wymień trzech wielkich tragików greckich i określ ich wkład w rozwój teatru.

-
-
-